

Masterthesis 2014-2015

Pesten en narcisme: Verschillen tussen pestrollen en het interactie-effect met sekse

Mandy Vrolijk

Universiteit Utrecht – Faculteit Sociale Wetenschappen

Naam: Mandy Vrolijk
Studentnummer: 4255739
Datum: 23 juni 2015
Cursus: Masterthesis Orthopedagogiek – 200500130
Project: Pesten en sociale dominantie
Begeleider: Dr. Marjolijn M. Vermande
Tweede beoordelaar: Dr. Paul Baar

Voorwoord

Voor u ligt de masterthesis, onderdeel van het project Pesten en Sociale dominantie. Dit onderzoek is uitgevoerd in het kader van de Masteropleiding Orthopedagogiek aan de Universiteit Utrecht, werkveld Jeugdzorg.

Via deze weg wil ik graag mijn thesisbegeleider, Marjolijn Vermande, bedanken voor haar betrokkenheid en haar feedback tijdens mijn leerproces. Daarnaast wil ik ook graag de tweede beoordelaar, Paul Baar, bedanken voor het beoordelen van mijn onderzoeksplan en voor het beoordelen van de masterthesis zelf.

Tot slot bedank ik mijn partner, familie en vrienden voor alle steun tijdens het schrijven van de thesis.

Mandy Vrolijk,

Juni 2015

Abstract. Bullying in children is frequently investigated. Involvement in bullying can lead to long-lasting emotional and physical consequences. Literature shows that there is a relationship between bullying and narcissism. Therefore it is important to investigate this relationship. This study focuses on the relationship between bullying and narcissism in primary school children (group 6, 7 and 8). The data of 1229 children (49,4% girls) were used in this study. The participants have been classified into three groups, bullies (N = 191, 18,8% girls), victims (N = 85, 51,8% girls) and not involved (N = 341, 44,6% girls). The participants filled in self reports on narcissism. Bullying roles were measured by peer nominations. (M)ANOVA's have been conducted to investigate whether bullies scored higher on narcissism. Also, the independent variable gender was added. Results state that there is a main effect for group, and there is no main effect for gender. Bullies scored significantly higher on narcissism than victims and uninvolved children. There was no significant difference in scores on narcissism between the other two groups. There was no interaction-effect with gender. Further research on bullying and narcissism is recommended. In future research it is important to look at differences in bullying behavior, types of narcissism and origins of narcissism.

Samenvatting. Pesten onder jeugdigen is een veelvuldig onderzocht thema. Betrokkenheid bij pesten kan blijvende emotionele en fysieke consequenties hebben voor jeugdigen. Uit de literatuur blijkt dat er een relatie is tussen pesten en narcisme. Het is daarom van belang deze relatie verder te onderzoeken. Dit onderzoek richt zich op de relatie tussen pesten en narcisme bij kinderen in groep 6, 7 en 8. De steekproef bestaat uit 1229 kinderen (49,4% meisjes). De participanten zijn ingedeeld in de groepen daders (N = 191, 18,8% meisjes), slachtoffers (N = 85, 51,8% meisjes) en niet-betrokkenen (N = 341, 44,6% meisjes). De kinderen vulden een zelfrapportagelijst in over narcisme. De pestrollen werden gemeten door peernominaties. Er zijn (M)ANOVA's uitgevoerd om te onderzoeken of daders hoger scoorden op narcisme. Als tweede onafhankelijke variabele werd sekse toegevoegd. Uit de resultaten blijkt dat er een hoofdeffect zichtbaar is voor de variabele groep. Voor de variabele sekse is geen hoofdeffect zichtbaar. Daders scoorden significant hoger op narcisme dan slachtoffers en niet-betrokkenen. Tussen de overige groepen zijn geen significante verschillen aangetroffen in de score op narcisme. Daarnaast is er geen interactie-effect met sekse waarneembaar. Aanbevolen wordt om verder onderzoek te doen naar pesten en narcisme. Hierbij is het van belang dat er gekeken wordt naar verschillen in pestgedrag, typen narcisme en grondleggers van narcisme.

Pesten en narcisme: Verschillen tussen pestrollen en het interactie-effect met sekse

Pesten onder jeugdigen is een veelvuldig onderzocht thema, niet in de laatste plaats omdat betrokkenheid bij pesten voor jeugdigen blijvende emotionele en fysieke consequenties kan hebben (Modecki, Minchin, Harbaugh, Guerra, & Runions, 2014). In 2013 werd er volgens een onderzoek van De Looze et al. (2014) door meer dan 20 procent van de kinderen in het Nederlands basisonderwijs en voortgezet onderwijs gepest. Door 4,5 procent van de kinderen werd vaak gepest. Pesten wordt gekenmerkt door de volgende drie kenmerken: een machtsverschil tussen dader en slachtoffer, herhaaldelijk optreden van pestgedrag over langere tijd en een intentie van de dader om het slachtoffer leed aan te doen (Vermande, Van der Meulen, Aleva, Olthof, & Goossens, 2011). Pesten is te omschrijven als een groepsproces (Salmivalli, 2010). In onderzoek naar pesten is de verdeling in daders, slachtoffers en niet-betrokken een vaakgebruikte indeling, omdat het gedrag dat door deze groepen wordt vertoond duidelijk verschilt (Fanti & Henrich, 2015). Er zijn tevens onderzoeken waarin een alternatieve indeling met meerdere pestrollen wordt gebruikt (Salmivalli, 2010). Pesten komt zoals eerder beschreven vaak voor op de basisschool. Looze et al. (2015) noemen in hun onderzoek dat in de bovenbouw van het primair onderwijs, de groepen 5 tot en met 8, pesten het vaakst gerapporteerd wordt. Op theoretische gronden kan worden verwacht dat narcisme een risicofactor is voor pesten en dat daarbij sekse van belang is (Reijntjes et al., 2015; Salmivalli, 2010). Naar de expliciete relatie tussen narcisme en pestgedrag is echter nog zeer weinig onderzoek gedaan. In dit onderzoek werd daarom onderzocht of basisschoolleerlingen uit groep 6, 7 en 8 met verschillende pestrollen verschillen in hun score op narcisme en of er een interactie-effect met sekse waarneembaar is.

Pesten en narcisme

Narcisme houdt in dat er sprake is van een gevoel van grandiositeit en een gevoel het recht te hebben op privileges, het geloof specialer en belangrijker te zijn dan anderen, het hebben van een behoefte aan aandacht en bewondering van anderen en het hebben van weinig empathisch vermogen (Morf & Rhodewalt, 2001; Pauletti, Menon, Menon, Tobin, & Perry, 2012; Thomaes, Bushman, Orobio de Castro, & Stegge, 2009). Salmivalli (2001) vermoedt dat een bepaalde subgroep kinderen met een hoge mate van zelfvertrouwen agressief gedrag vertoont. Verder kan ontbreken van empathisch vermogen leiden tot instrumenteel inzetten van agressief gedrag, zoals bijvoorbeeld pestgedrag (Salmivalli, 2001). Empathie is het vermogen om zich in te leven in de gevoelens en gedachten van anderen (Cohen & Strayer, 1996). Het ontbreken van empathisch vermogen wordt gezien als kenmerk in narcisme, maar ook als kenmerk van daders van pesten (Gini, Albiero, Benelli, & Altoe, 2007; Jolliffe &

Farrington, 2006; Morf & Rhodewalt, 2001). In het onderzoek van Salmivalli, Kaukiainen, Kaistaniemi en Lagerspetz (1999) wordt *defensive egotism* gemeten (met items zoals “wil altijd het middelpunt van belangstelling zijn” en “denkt te goed over zichzelf”) en er wordt gezien dat de hoge score op *defensive egotism* de pesters (daders) van de niet-pesters onderscheidt. De items die hiervoor zijn beschreven laten overlap zien met de eerder beschreven narcistische trekken. Narcisme wordt tevens in verband gebracht met pesten, omdat door personen met narcisme vaak agressie, zoals pestgedrag, wordt ingezet (Ang, Ong, Lim, & Lim, 2010). Ook wordt pesten door daders regelmatig ingezet om dominantie te verkrijgen en te behouden (Olthof et al., 2011; Salmivalli & Peets, 2009). Narcistische trekken, zoals behoefte aan macht en zich beter willen voelen dan anderen, kunnen bijdragen aan het motief van daders om door pesten hun dominante positie te behouden (Reijntjes et al., 2015). Op grond van kenmerken van daders van pesten en kinderen met narcistische trekken kan worden verwacht dat er een verband is tussen narcisme en pesten. Daarnaast wordt verwacht dat slachtoffers, die zich angstig en onzeker tonen (Fanti & Kimonis, 2012) en vaak tegenovergestelde kenmerken laten zien van daders, weinig tot geen kenmerken hebben die een verband laten zien met narcisme.

Een klein aantal studies heeft het verband tussen narcisme en pesten empirisch onderzocht. Onderzoek van Stellwagen en Kerig (2013) onder kinderen van 11 tot 15 jaar oud, laat een positief verband zien tussen de pesten en narcisme. Een onderzoek naar Aziatische jeugd laat bovendien zien dat met name het uitbuiten van anderen, één van de narcistische trekken, in verband staat met pesten (Ang et al., 2010). Een onderzoek naar adolescenten tussen de 12 en 14 jaar oud van Grieks-Cypriotische afkomst laat zien dat pesten meer voorkomt bij jongeren die hoger scoren op narcisme bij de baseline-meting (Fanti & Kimonis, 2012). Reijntjes et al. (in druk) stellen in hun onderzoek naar basisschoolleerlingen uit groep 6, 7 en 8 dat een hoge mate van narcisme een voorspeller is van pesten. Zowel bij jongens als bij meisjes wordt narcisme waargenomen en beiden worden door groepsgenoten gezien als zelfzuchtig en agressief (Pauletti et al., 2012). Echter, bij narcistische jongens, in tegenstelling tot bij narcistische meisjes, wordt daarnaast gezien dat het inzetten van agressie wordt gebruikt om het ego te herstellen (Pauletti et al., 2012). Bij jongens lijkt het verband tussen het hebben van narcistische trekken en het inzetten van instrumentele agressie, zoals pesten, daarmee duidelijker dan bij meisjes. Dit suggereert dat er mogelijk een interactie-effect met sekse waarneembaar is. Inderdaad blijkt uit de onderzoeksresultaten van Reijntjes et al. (in druk) dat een hoge mate van narcisme een voorspeller is voor pesten bij jongens, maar niet bij meisjes. Dit sluit aan bij de resultaten uit het onderzoek van Salmivalli et al. (1999) waarin werd

gezien dat een hoge mate van *defensive egotism* en overige vormen van zelfvertrouwen bij jongens sterker correleerde met pesten dan bij meisjes. Bij jongens spelen persoonlijkheidsfactoren volgens Salmivalli et al. (1999) een grotere rol in het ontstaan van pesten dan bij meisjes.

Dit onderzoek

Zoals beschreven wordt op theoretische gronden verwacht dat er een verband is tussen narcisme en pesten. Slechts een klein aantal onderzoeken heeft deze veronderstelling empirisch onderzocht. Daarnaast is er weinig onderzoek gedaan naar het veronderstelde interactie-effect met sekse. In dit onderzoek werden beide veronderstellingen onderzocht door daders, slachtoffers en een neutrale groep van niet-betrokkenen te vergelijken. Dit onderzoek richtte zich op kinderen uit groep 6, 7 en 8 van verschillende basisscholen in Nederland. De volgende hypothesen werden getoetst:

1. Participanten die ingedeeld worden als dader zullen in vergelijking met de andere groepen hoger scoren op narcisme.
2. Er is een interactie-effect waarneembaar tussen narcisme en sekse, in de zin dat met name mannelijke daders een verhoogde score op narcisme laten zien.

Methode

Participanten

Voor dit onderzoek zijn de ouders van 1280 kinderen benaderd. De ouders konden passief toestemming geven voor deelname van hun kind aan het onderzoek door niet met 'nee' te reageren op de verstuurd uitnodigingen met daarin de doelen en omschrijving van het onderzoek. 96 procent van de ouders stemden in met het onderzoek. De onderzoeksgroep voor deze studie bestond uit 1229 kinderen, waarvan 607 meisjes en 622 jongens. De participanten zijn afkomstig uit 53 verschillende groepen 6, 7 en 8 van 17 verschillende scholen in Nederland. Er waren 394 participanten uit groep 6 (M = 10 jaar en 3 maanden, SD = 6 maanden ; 51.3% meisjes), 444 participanten uit groep 7 (M = 11 jaar en 3 maanden, SD = 6 maanden; 49.5% meisjes) en 391 participanten uit groep 8 (M = 12 jaar en 3 maanden, SD = 6 maanden; 47.6% meisjes). De participanten hadden een gemengde sociaal-economische achtergrond. 83 procent van de leerlingen had Nederlandse ouders, terwijl de overige leerlingen ten minste één ouder hadden die afkomstig was uit Turkije, Marokko, Suriname of een Europees land anders dan Nederland (Olthof et al., 2011).

Meetinstrumenten

Pesten en victimisatie. Pesten en victimisatie zijn gemeten met behulp van de Pestrollenvragenlijst (Olthof et al., 2011). Elke participant kreeg eerst informatie over de drie kenmerken van pestgedrag. Vervolgens werd voor elk van de 5 pestvormen, te weten fysiek pesten (schoppen, slaan, duwen), materieel pesten (spullen afpakken of vernielen), verbaal pesten (uitschelden, kleineren), direct sociaal pesten (uitsluiten van activiteiten) en indirect sociaal pesten (roddelen), een uitleg gegeven met concrete voorbeelden. Het kind werd steeds gevraagd welke klasgenoten deze vorm van pesten gebruikten: “Weet jij kinderen in de klas die zo pesten? Kun jij mij de namen noemen?”. Om slachtoffers te achterhalen werd per vorm gevraagd: “Ken je iemand in je klas die op deze manier gepest wordt? Kun je mij de namen noemen?”. Na deze vragen zijn nog drie vragen gesteld om de overige pestrollen te meten (Olthof et al., 2011). Deze pestrollen zijn in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten. Eerder onderzoek heeft laten zien dat pesten en victimisatie gemeten door de Pestrollenvragenlijst theoretisch verwachte verbanden liet zijn met onder andere waargenomen populariteit, sociale acceptatie en zelf waargenomen sociale competenties (Olthof et al., 2011; Reijntjes 2013a, b).

Voor iedere participant werden per vraag (vorm van pesten of victimisatie) continue scores berekend door het aantal ontvangen nominaties te delen door het aantal nominatoren, om zo te komen tot proportiescores. Elke participant kon een score halen van 0 tot 1, waarbij 1 inhield dat elke andere klasgenoot hem of haar nomineerde voor een bepaalde vorm. Op basis van deze specifieke scores zijn globale scores voor pesten en victimisatie berekend. Dit gebeurde door het gemiddelde te berekenen van de scores op de twee pestvormen waarop het hoogst gescoord werd door de leerling. Hiervoor is gekozen omdat het berekenen van een gemiddelde van alle pestvormen voor de participant een onderschatting van het werkelijke pestgedrag oplevert (Olthof et al., 2011).

De participanten werden vervolgens ingedeeld bij een pestrol wanneer hun score voor één van de pestrollen minstens .15 was en waarbij bovendien het verschil met de scores op andere rollen telkens groter was dan .01. In sommige gevallen is afgeweken van deze procedure (een verschil van .01 tussen rollen) om zo te voorkomen dat kinderen moesten worden uitgesloten van alle pestrollen. Bijvoorbeeld: bij twee scores boven .15 met minder dan .01 verschil werd gekozen voor de hoogste score, bij gelijke scores boven de .15 werd gekozen voor de meest actieve pestrol (Olthof et al., 2011). Via deze indelingsprocedure werden 191 kinderen (15,7%, waarvan 155 jongens en 36 meisjes) als daders geclassificeerd, 85 kinderen als slachtoffers (7,0%, waarvan 41 jongens en 44 meisjes) en 341 kinderen (28,0%, waarvan 189 jongens en 152 meisjes) als niet-betrokkenen.

Narcisme. Narcistische persoonlijkheidstrekken zijn gemeten middels de Childhood Narcissism Scale (CNS, Thomaes, Stegge, Bushman, Olthof, & Denissen, 2008). Dit is een Nederlandse vragenlijst voor kinderen en adolescenten. De CNS meet normale variatie in narcistische persoonlijkheidstrekken die kenmerkend zijn voor narcisme bij kinderen, het gaat niet om het meten van narcisme als persoonlijkheidsstoornis. De vragenlijst bestaat uit tien stellingen met telkens vier antwoordmogelijkheden, te weten ‘helemaal niet waar’(0), ‘niet echt waar’(1), ‘best waar’(2) en ‘helemaal waar’(3). Voorbeelden van items zijn: “Ik ben een voorbeeld voor andere kinderen”, “Het lukt mij om vaak bewondering te krijgen” en “Kinderen zoals ik hebben recht op iets extra’s”. De validiteit van de CNS is goed te noemen (Thomaes et al., 2008). De score op narcisme is berekend als het gemiddelde van de tien items. De betrouwbaarheid is voldoende met een Cronbach’s Alpha van .79.

Procedure

Dit onderzoek gebruikte de data van de eerste dataverzamelingsronde¹ van een longitudinale studie van het Dutch Consortium on Bullying (Olthof et al., 2011). De zelfrapportagelijst over narcistische persoonlijkheidstrekken is afgenomen tijdens groepssessies, klassikale afnamen van ongeveer 30 minuten die werden begeleid door getrainde testleiders. De peer-nominaties voor pestrollen zijn individueel afgenomen in sessies van ongeveer 30 minuten. Elke leerling kreeg een namenlijst als geheugensteun en mocht zoveel kinderen nomineren voor een bepaalde rol als hij of zij wilde. Ook mocht de leerling ervoor kiezen niemand te nomineren voor een bepaalde rol. De afname gebeurde door een onderzoeksassistent in een rustige kamer op de eigen basisschool. Bij de afname is gebruik gemaakt van laptops om invoerfouten te voorkomen. Alle participanten is verzekerd dat de informatie die zij gaven vertrouwelijk was en niet gedeeld werd met andere klasgenoten. Ook werd hen verteld dat zij de informatie uit de sessies niet mochten delen met klasgenoten. Participanten mochten op ieder moment stoppen met deelname aan het onderzoek, niemand heeft van deze mogelijkheid gebruik gemaakt. Om verzekerd te zijn van een juiste afname is er gebruik gemaakt van onderzoeksprotocollen en zijn de onderzoeksassistenten getraind in de afname.

Resultaten

Ten eerste is een tweeweg-ANOVA uitgevoerd met de onafhankelijke variabelen groep en sekse en de afhankelijke variabele narcisme om het hoofdeffect en het interactie-effect te

¹ De schrijver van deze thesis heeft deelgenomen aan dataverzameling voor een dataverzamelingsronde van een verwante, lopende studie.

berekenen. In tabel 1 zijn de gemiddelden en standaardafwijkingen per groep en sekse af te lezen.

Zoals verwacht laat de tweeweg-ANOVA een hoofdeffect zien voor de variabele groep ($F(2,614) = 4.06, p = .018, \eta_p^2 = 0.01$). Er wordt geen hoofdeffect gezien voor de variabele sekse ($F(1,614) = 2.40, p = .122, \eta_p^2 < 0.01$). Naast het hoofdeffect wordt er geen interactie-effect gezien ($F(2,614) = 0.49, p = .613, \eta_p^2 < 0.01$), in tegenstelling tot wat verwacht werd.

Hierop is besloten hypothese 2 te verwerpen en een tweede eenweg-ANOVA uit te voeren met de variabele groep. De gemiddelden en standaarddeviaties zijn gelijk aan de gegeven gemiddelden en standaarddeviaties in tabel 1. De eenweg-ANOVA laat een hoofdeffect zien voor de variabele groep ($F(2,614) = 7.04, p = .001, \eta_p^2 = 0.02$).

Na de ANOVA zijn paarsgewijze vergelijkingen uitgevoerd middels de Games-Howell procedure. Voor deze procedure is gekozen omdat er sprake bleek te zijn van heterogeniteit van varianties. De paarsgewijze vergelijkingen lieten zien dat daders significant hoger scoorden op narcisme dan slachtoffers ($p < .001$). Ook scoorden daders significant hoger dan niet-betrokkenen ($p = 0.047$). Slachtoffers en niet-betrokkenen verschilden niet significant in hun gemiddelde score op narcisme. De verschillen zijn conform hypothese 1.

Tabel 1

Gemiddelde scores op narcisme per groep en sekse

Gemiddelde score op narcisme	Daders		Slachtoffers		Niet- betrokkenen	
	<i>n</i>	<i>M (SD)</i>	<i>n</i>	<i>M (SD)</i>	<i>n</i>	<i>M (SD)</i>
Jongens	154	0.97 (0.50)	41	0.80 (0.46)	187	0.86 (0.41)
Meisjes	36	0.89 (0.53)	44	0.68 (0.34)	152	0.84 (0.50)
<i>Totaal</i>	<i>190</i>	<i>0.96 (0.51)</i>	<i>85</i>	<i>0.74 (0.40)</i>	<i>339</i>	<i>0.85 (0.46)</i>

Conclusie en discussie

In dit onderzoek is onderzocht of daders, slachtoffers en niet-betrokkenen verschillen in hun score op narcisme. Daarnaast is onderzocht of er een interactie-effect met sekse kon worden waargenomen. Voor de variabele groep was een hoofdeffect zichtbaar, voor de variabele sekse niet. Uit de resultaten bleek dat daders significant hoger scoren op narcisme

dan slachtoffers ($p < .001$) en niet-betrokkenen ($p = 0.047$). Er was geen interactie-effect tussen groep en sekse. Volgens dit onderzoek wordt de relatie tussen pestgedrag en narcisme daarom niet gemodereerd door sekse.

De resultaten van dit onderzoek komen overeen met andere studies wat betreft de significant hogere score op narcisme door daders (Ang et al., 2010; Fanti & Kimonis, 2012; Reijntjes et al., in druk; Salmivalli et al., 1999; Stellwagen & Kerig, 2013). Echter, het interactie-effect met sekse dat werd gevonden door Reijntjes et al. (in druk) en Salmivalli et al. (1999), werd niet gevonden in dit onderzoek. Een mogelijke oorzaak hiervan is dat de doelgroep in het onderzoek van Salmivalli et al. (1999) ouder was, namelijk 14 tot 15 jaar. Daarnaast is in het onderzoek van Salmivalli et al. (1999), hoewel zij net als in dit onderzoek gebruik maakten van *mixed-method* dataverzameling, gebruik gemaakt van andere meetinstrumenten. Zij hebben *defensive egotism* bij kinderen gemeten, terwijl in dit onderzoek de score op narcisme is gemeten. Hoewel er zoals eerder is beschreven overlap bestaat tussen de kenmerken van *defensive egotism* en narcisme, gaat het niet om hetzelfde construct. In dit onderzoek is evenals in het onderzoek van Salmivalli et al. (1999) gebruik gemaakt van peernominaties voor pestgedrag. Het onderzoek van Reijntjes et al. (in druk) heeft een steekproef die overlapt met de steekproef van dit onderzoek. Ook de methodes voor dataverzameling waren in beide onderzoeken hetzelfde. De verklaring voor de verschillende uitkomsten is deels te verklaren door het verschil in de uitgevoerde analyses. Reijntjes et al. (in druk) hebben onderzocht of groepen met verschillende ontwikkelingstrajecten voor narcisme en twee pestvormen, direct en indirect, kunnen worden onderscheiden. Vervolgens is door Reijntjes et al. (in druk) onderzocht of er een relatie is tussen deze trajecten. Daarnaast is het onderzoek van Reijntjes et al. (in druk) longitudinaal, wat maakt dat in dit onderzoek voorspellingen over tijd konden worden gedaan en risicofactoren in kaart konden worden gebracht. Een hoge mate van pesten bij jongens werd over tijd samen gezien met een hoge mate van narcisme bij jongens, daarmee bleek een hoge mate van narcisme een risicofactor voor pesten bij jongens, maar niet bij meisjes. De conclusies van het huidige onderzoek komen tot slot wel overeen met de uitkomsten van het onderzoek van Fanti en Kimonis (2012) waar ook geen interactie-effect met sekse werd gevonden.

In dit onderzoek is een grote steekproef gebruikt van meer dan 1200 participanten. In plaats van uitsluitend zelfrapportage of peernominaties, is gekozen voor een *mixed-method* aanpak (Field, 2013). In dit onderzoek is gekozen voor een indeling in daders, slachtoffers en niet-betrokkenen. In een groep basisschoolleerlingen kunnen kinderen echter worden ingedeeld in zeven verschillende pestrollen (Salmivalli, Lagerspetz, Björkqvist, Österman, &

Kaukiainen, 1996). Olthof et al. (2011) voegden hier nog een achtste groep aan toe. Ondanks het aangetoonde belang van een duidelijk onderscheid tussen meer pestrollen (Olthof et al., 2011; Salmivalli, 2010), is in dit onderzoek voor een beperkte indeling gekozen.

Vooronderzoek waarin de acht pestrollen zijn meegenomen wees namelijk uit dat deze indeling minder geschikt was voor de gestelde hypothesen. De daaropvolgende keuze voor de indeling in drie groepen in plaats van voor de initiële acht pestrollen, waarvan de meeste voor dit onderzoek overbodig bleken, heeft gezorgd voor een sterker zichtbaar hoofdeffect.

Voorgenoemde aspecten zijn sterke punten van het huidige onderzoek te noemen.

In de masterthesis van Koot (2015) werd deels dezelfde steekproef gebruikt als in dit onderzoek. Koot (2015) heeft ervoor gekozen om een hiërarchische regressieanalyse uit te voeren om zo te zien of pestgedrag een voorspeller is voor narcisme en of sekse hierop een modererend effect heeft. In dit onderzoek is gekozen voor *person-centered* analyses, terwijl Koot (2015) koos voor *variable-centered* analyses. Deze twee vormen kunnen elkaar aanvullen en geven zo een completer beeld van pestgedrag in relatie tot narcisme (Laursen & Hoff, 2006).

Beperkingen van dit onderzoek zijn onder andere het feit dat er sprake is van een cross-sectioneel onderzoek. Er wordt bij deze vorm van onderzoek maar op één moment in de tijd gemeten, terwijl bij longitudinaal onderzoek verschillende meetmomenten plaatsvinden. Deze laatste vorm maakt het mogelijk te voorspellen en mogelijke risicofactoren in kaart te brengen. Hoewel de keuze voor de drie groepen als sterk punt van dit onderzoek genoemd wordt, heeft het ook beperkingen opgeleverd. Door het kiezen voor deze indeling is de steekproef namelijk gehalveerd ten opzichte van de oorspronkelijke steekproef.

Ondanks de beperkingen heeft dit onderzoek een bijdrage kunnen leveren aan het kleine aantal onderzoeken dat reeds is gedaan naar het verband tussen pesten en narcisme. Voor verder onderzoek valt aan te bevelen in te gaan op narcisme, bijvoorbeeld de verschillende typen narcisme, om zo tot een meer accuraat beeld te komen. Zo is er een belangrijk verschil waargenomen bij personen met narcistische trekken; sommige personen laten een hoge mate van zelfvertrouwen zien, maar bij anderen is er, tegen de verwachtingen in, juist een lage mate van zelfvertrouwen waarneembaar (Thomaes, Stegge, Bushman, & Olthof, 2008). Thomaes et al. (2008) hebben in hun studie onderzoek gedaan naar de mate van zelfvertrouwen in narcisme en de relatie met agressief gedrag, maar het onderwerp verdient zeker nog meer aandacht. Door narcistische trekken bij kinderen te bestuderen, kan bovendien bekeken worden wat de grondleggers zijn voor deze trekken. Brummelman et al. (2015) noemen bijvoorbeeld overwaardering van ouders als voorspeller van narcisme. In de leeftijd

van 7 tot 12 jaar beginnen bij kinderen de eerste trekken zichtbaar te worden (Brummelman et al., 2015). Om tijdig interventies te kunnen inzetten, is het belangrijk om juist deze doelgroep te onderzoeken. Samengevat verdient het de aandacht typen narcisme, waaronder de mate van zelfvertrouwen, en grondleggers van narcisme verder te onderzoeken bij kinderen om zo tot een meer gedifferentieerd beeld te komen.

Naast voorgenoemde punten is het ook interessant om te kijken naar de pestrol *dader-slachtoffer* in relatie tot narcisme. Door Olthof et al. (2011) is deze pestrol toegevoegd aan de Pestrollenvragenlijst, daar dit in eerdere studies een duidelijk te onderscheiden rol bleek (Salmivalli & Nieminen, 2002; Solberg, Olweus, & Endresen, 2007). Van deze pestrol is in dit onderzoek geen gebruik gemaakt, omdat iemand die zowel dader als slachtoffer is, niet zuiver in één van de drie in dit onderzoek gedefinieerde groepen kon worden ingedeeld. *Dader-slachtoffers* zijn in de ene situatie slachtoffer van pestgedrag en in de andere situatie vervullen zij een dader-gerelateerde pestrol, zoals *initiatiefnemende dader* of *meeloper*. Daarmee vervullen zij een dubbelrol en wellicht is hier een verband met narcisme. Thomaes et al. (2008) beschreven in hun onderzoek dat personen met een opgeblazen zelfbeeld (narcistische trek) sneller agressie inzetten wanneer hun zelfbeeld bedreigd wordt in een pestsituatie. Deze actie-reactie kan mogelijk zorgen voor het vertonen van pestgedrag door het slachtoffer. De persoon die voorheen slachtoffer van pestgedrag was, presenteert zich vervolgens als dader van pestgedrag. Het lijkt erop dat dit beeld aansluit bij de pestrol *dader-slachtoffer*. Het is goed om dit verder te onderzoeken om tot nieuwe inzichten te komen over deze pestrol in relatie tot narcisme.

Onderzoek naar pesten en verwante factoren blijft een belangrijk gegeven. Ondanks de beperkingen heeft dit onderzoek hieraan kunnen bijdragen. Dit onderzoek heeft aangetoond dat bij daders van pesten een significant hogere score op narcisme kan worden waargenomen. Het is van belang narcistische trekken bij kinderen te signaleren, daar hier een samenhang wordt gezien met pesten. Wanneer pesten en verwante factoren beter in kaart worden gebracht, kan vervolgens ook gezocht worden naar passender interventies.

Referenties

- Ang, R. P., Ong, E. Y. L., Lim, J. C. Y., & Lim, E. W. (2010). From narcissistic exploitativeness to bullying behavior: The mediating role of approval-of-aggression beliefs. *Social Development, 19*, 721-735. doi:10.1111/j.1467-9507.2009.00557.x
- Brummelman, E., Thomaes, S., Nelemans, S. A., Orobio de Castro, B., Overbeek, G., & Bushman, B. J. (2015). Origins of narcissism in children. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 112*, 3659-3662. doi:10.1073/pnas.1420870112
- Cohen, D., & Strayer, J. (1996). Empathy in conduct-disordered and comparison youth. *Developmental Psychology, 32*, 988 - 998. doi:10.1037//0012-1649.32.6.988
- Fanti, K. A., & Kimonis, E. R. (2012). Bullying and victimization: the role of conduct problems and psychopathic traits. *Journal of Research on Adolescence, 22*, 617–631. doi:10.1111/j.1532-7795.2012.00809.x
- Fanti, K. A., & Henrich, C. C. (2015). Effects of self-esteem and narcissism on bullying and victimization during early adolescence. *Journal of Early Adolescence, 35*, 5-29. doi:10.1177/0272431613519498.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics (fourth edition)*. Londen: Sage Publications.
- Gini, G., Albiero, P., Benelli, B., & Altoe, G. (2007). Does empathy predict adolescents' bullying and defending behavior? *Aggressive Behavior, 33*, 467-476. doi:10.1002/ab.20204
- Jolliffe, D., & Farrington, D. P. (2006). Examining the relationship between low empathy and bullying. *Aggressive Behavior, 32*, 540-550. doi:10.1002/ab.20154
- Koot, S. (2015). *Is narcisme een risicofactor voor pesten? Een longitudinaal onderzoek van groep 6 naar groep 7 van de basisschool* (Ongepubliceerde masterthesis). Universiteit Utrecht, Utrecht.
- Laursen, B., & Hoff, E. (2006). Person-centered and variable-centered approaches to longitudinal data. *Merrill Palmer Quarterly, 52*, 377–389. doi:10.1353/mpq.2006.0029
- Looze, M., de., Dorsselaer, S. van, Roos, S. de, Verdurmen, J., Stevens, G., Gommans, R., Bon-Martens, M. van, Bogt, T. ter & Voolebergh, W. (2014). 'Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland : HBSC-2013 : Health Behavior in School-aged Children'. Utrecht: Universiteit Utrecht.

- Modecki, K. L., Minchin, J., Harbaugh, A. G., Guerra, N. G., & Runions, K. C. (2014). Bullying prevalence across contexts: A meta-analysis measuring cyber and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health, 55*, 602-611. doi:10.1016/j.jadohealth.2014.06.007
- Morf, C. C., & Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the paradoxes of narcissism: a dynamic self-regulatory processing model. *Psychological Inquiry, 12*, 177-196. doi:10.1207/S15327965PLI1204_1
- Olthof, T., Goossens, F. A., Vermande, M. M., Aleva, E. A., Van der Meulen, M. (2011). Bullying as strategic behavior: Relations with desired and acquired dominance in the peer group. *Journal of School Psychology, 49*, 339-359. doi:10.1016/j.jsp.2011.03.003
- Pauletti, R. E., Menon, Madhavi, Menon, Meenaksi, Tobin, D. D., & Perry, D. G. (2012). Narcissism and adjustment in preadolescence. *Child Development, 83*, 831-837. doi:10.1111/j.1467-8624.2011.01731.x
- Reijntjes, A., Vermande, M., Thomaes, S., Goossens, F., Olthof, T., Aleva, L., & Van der Meulen, M. (in druk). Narcissism, bullying, and social dominance in youth: A longitudinal analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, doi:10.1007/s10802-015-9974-1
- Reijntjes, A., Vermande, M., Goossens, F. A., Olthof, T., Van de Schoot, R., Aleva, L., & Van der Meulen, M. (2013a). Developmental trajectories of bullying and social dominance in youth. *Child Abuse & Neglect, 37*, 224-234. doi:10.1016/j.chiabu.2012.12.004
- Reijntjes, A., Vermande, M., Goossens, F. A., Olthof, T., Van de Schoot, R., Aleva, L., & Van der Meulen, M. (2013b). Costs and benefits of bullying in the context of the peer group: a three wave longitudinal analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology, 41*, 1217-1229. doi:10.1007/s10802-013-9759-3
- Salmivalli, C. (2010). Bullying and the peer group: A review. *Aggression and Violent Behavior, 15*, 112-120. doi:10.1016/j.avb.2009.08.007
- Salmivalli, C. (2001). Feeling good about oneself, being bad to others? Remarks on self-esteem, hostility and aggressive behavior. *Aggression and Violent Behavior, 6*, 375-393. doi:10.1016/S1359-1789(00)00012-4
- Salmivalli, C., Kaukiainen, A., Kaistaniemi, L., & Lagerspetz, K. (1999). Self-evaluated self-esteem, peer-evaluated self-esteem, and defensive egotism as predictors of adolescents' participation in bullying situations. *Personality and Social Psychology Bulletin, 25*, 1268-1278. doi:10.1177/0146167299258008
- Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Björkqvist, K., Österman, K., & Kaukiainen, A. (1996). Bullying as a group process: Participant roles and their relations to social status within the

- group. *Aggressive Behavior*, 22, 1-15. doi:10.1002/(SICI)1098-2337(1996)22:1<1::AID-AB1>3.0.CO;2-T
- Salmivalli, C., & Nieminen, E. (2002). Proactive and reactive aggression among school bullies, victims, and bully-victims. *Aggressive Behavior*, 28, 30-44. doi:10.1002/ab.90004
- Salmivalli, C., & Peets, K. (2009). Bullies, victims, and bully-victim relationships in middle childhood and early adolescence. In K. H. Rubin, W. M. Bukowski, & B. Laursen (Eds.), *Handbook of peer interaction, relationships, and groups* (pp. 322–340). New York: Guilford.
- Scheithauer, H., Hayer, T., Petermann, F. & Jugert, G. (2006). Physical, verbal, and relational forms of bullying among German students: Age trends, gender differences, and correlates. *Aggressive Behavior*, 32, 261-275. doi:10.1002/ab.20128
- Solberg, M. E., Olweus, D., & Endresen, I. M. (2007). Bullies and victims at school: Are they the same pupils? *The British Journal of Educational Psychology*, 77, 441-464. doi:10.1348/000709906X105689
- Stellwagen, K. K., & Kerig, P. K. (2013). Ringleader bullying: Association with psychopathic narcissism and Theory of Mind among child psychiatric inpatients. *Child Psychiatry and Human Development*, 44, 612-620. doi:10.1007/s10578-012-0355-5
- Thomaes, S., Bushman, B. J., Orobio de Castro, B., & Stegge, H. (2009). What makes narcissists bloom? A framework for research on the etiology and development of narcissism. *Development and Psychopathology*, 21, 1233-1247. doi:10.1017/S0954579409990137
- Thomaes, S., Bushman, B. J., Stegge, H., & Olthof, T. (2008). Trumping shame by blasts of noise: Narcissism, self-esteem, shame, and aggression in young adolescents. *Child Development*, 79, 1792-1801. doi:10.1111/j.1467-8624.2008.01226.x
- Thomaes, S., Stegge, H., Bushman, B. J., Olthof, T., & Denissen, J. (2008). Development and validation of the Childhood Narcissism Scale. *Journal of Personality Assessment*, 90, 382–391. doi:10.1080/00223890802108162
- Vermande, M. M., Van der Meulen, M., Aleva, E. A., Olthof, T., & Goossens, F. A. (2011). Hoofdstuk 3. Pesten. In Taal, M., & Poleij, C. (Red.) (2011). *Interventies in het onderwijs; werken aan goede verhoudingen*. (pp. 71-72). Den Haag: Boom Lemma Uitgevers